

Prawne aspekty umów elektronicznych w Chińskiej Republice Ludowej

Karolina Michulec¹

Coraz częstsze korzystanie przez obywateli UE z usług chińskich firm, takich jak Alibaba czy Aliexpress, rodzi pytania prawne dotyczące formy regulacji transakcji zawieranych za pomocą takich portali. Celem niniejszego opracowania jest opisanie funkcjonowania umów elektronicznych oraz szeroko pojętego handlu elektronicznego w Chińskiej Republice Ludowej pod względem prawnym, w tym wskazanie zarówno na niedociągnięcia, jak i zalety przyjętych w Chinach regulacji prawnych.

Uwagi wstępne

Chińska Republika Ludowa w XXI w. kojarzy się nie tylko z rozwojem, ale coraz bardziej także z innowacyjnością. Chcąc „dogonić” rozwijające się kraje zachodu, Państwo Środka stawia na rozbudowywanie i coraz częstsze użycie nowych technologii w życiu codziennym. W związku z tym koncepcja „biura bez papieru” staje się nie tylko coraz bardziej popularna, ale w niektórych przypadkach ze względu na ogromną konkurencję na chińskim rynku wręcz niezbędna. Dla firm pragnących obniżyć koszty i zwiększyć wydajność produkcji umowy elektroniczne wydają się niezwykle atrakcyjną alternatywą dla umów papierowych. Otwarcie rynku na konsumentów z całego świata skutkuje także zetknięciem się ich z handlem elektronicznym, chociażby poprzez takie portale, jak alibaba.com czy aliexpress.com.

Podstawowymi aktami prawnymi, które regulują handel elektroniczny w Chińskiej Republice Ludowej, pozostają Prawo Kontraktowe oraz uchwalone w 2004 r. Prawo o podpisie elektronicznym. Przyjęty system prawny został w dużym stopniu uzależniony od wzorców prawnych UNCITRAL w zakresie handlu elektronicznego, ustawy modelowej UNCITRAL o podpisach elektronicznych oraz Konwencji Narodów Zjednoczonych o stosowaniu komunikacji elektronicznej w kontraktach międzynarodowych². Za wzór przyjęto również ustawodawstwo UE, m.in. prawo o handlu elektronicznym w UE i dyrektywę w sprawie podpisów elektronicznych³.

Uregulowania prawne w Ustawie o Prawie Kontraktowym Chińskiej Republiki Ludowej

1. Pojęcie umowy elektronicznej

Zgodnie z art. 2 ustawy z 15.3.1999 r. o Prawie Kontraktowym Chińskiej Republiki Ludowej umowa to porozumienie pomiędzy osobami fizycznymi, osobami prawnymi lub innymi organizacjami o porównywalnym statusie, w celu ustanowienia, zmiany lub realizacji praw i zobowiązań cy-

wilnych. Definicję zawartą w chińskim „kodeksie cywilnym” można określić jako bardzo ogólną, przez co pojęcie umowy w Państwie Środka ma szerokie zastosowanie. Rozdział II tejże ustawy określa jednak, jaką formę mogą przyjmować umowy. Zgodnie z art. 10 umowa może zostać zawarta w formie pisemnej, w formie ustnej, a także w innej formie. Umowa powinna zostać zawarta na piśmie, jeżeli wymaga tego odpowiednie prawo lub rozporządzenie administracyjne. Z przywołanego przepisu wynika, że prawo dopuszcza także formę elektroniczną, co zostało wprost ujęte w kolejnych przepisach. Prawo Kontraktowe definiuje bowiem formę pisemną również jako:

- przedwstępne porozumienie zawierające prawne postanowienia przyszłej umowy,
- listy, pisma lub
- wiadomość elektroniczną, która została określona poprzez wymienienie w ustawie urzędzeń, za pomocą których wiadomość może zostać wysłana, tj. telegram, teleks, faks, elektroniczna wymiana danych, poczta elektroniczna.

Wymieniony katalog nie jest jednak zamknięty, przy czym cechą wspólną wszystkich form pisemnych dopuszczalnych w chińskim prawie musi być możliwość wyrażenia treści w namacalnej formie. Na podstawie tych informacji umowę elektroniczną w Chińskiej Republice Ludowej możemy zdefiniować jako pisemną formę umowy składającą się z przesyłanych elektronicznie wiadomości, zawierających dane (przekaz elektroniczny)⁴. Inny przykład definicji został zaproponowany przez Hu Zhe oraz Chen Fushen’a w artykule pt. *Tricky aspects of E-contracts*, który za umowę elektro-

¹ Autorka jest magistrem prawa, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii.

² R. Kariyawasam, *Chinese Intellectual Property and Technology Laws*, Cheltenham 2011, s. 260.

³ Zob. Global Guide to Electronic Signature Law, <https://acrobat.adobe.com/content/dam/doc-cloud/en/pdfs/document-cloud-global-guide-electronic-signature-law-ue.pdf> (dostęp z 12.3.2018 r.).

⁴ Zob. Electronic Contracts in China Can Improve Efficiency with Strong Controls, <http://www.china-briefing.com/news/2017/08/23/electronic-contracts-china-can-improve-efficiency-strong-controls.html> (dostęp z 11.3.2018 r.).

niczną uznają umowę zawartą w komunikacji elektronicznej, która jest objęta zakresem odpowiednich przepisów⁵. Ostatnim przykładem próby zdefiniowania pojęcia umowy elektronicznej w prawie Państwa Środka jest definicja *Cong Lixiana*, który w książce pt. *Chinese Intellectual Property and Technology Laws* użył następującego sformułowania: „umowy elektroniczne to umowy, które są tworzone za pomocą środków elektronicznych za pośrednictwem Elektronicznej Wymiany Danych (EDI), e-maili, telegramów, teleksu lub faksu. E-umowy odnoszą się więc do umów, które są tworzone za pośrednictwem Internetu przy użyciu EDI lub e-maili, (...) a ich wykonanie odbywa się za pośrednictwem sieci komputerowych”⁶.

2. Moment zawarcia umowy elektronicznej

Powyższe rozważania wskazują, że umowy elektroniczne podlegają pod takie same zasady jak umowy zawarte w innych formach, tj. pod przepisy uregulowane w Ustawie o Prawie Kontraktowym, ze wskazanymi w tym akcie wyjątkami. W art. 16 tego aktu uregulowano moment zawarcia umowy poprzez wiadomość elektroniczną. Zgodnie z nim umowa staje się skuteczna, gdy dotrze do oferenta. Momentem dojścia umowy do oferenta w przypadku umów elektronicznych jest czas zarejestrowania wiadomości elektronicznej w specyficznym uregulowanym systemie do jej odbioru. Jednakże ustawa wyróżnia umowy elektroniczne, w których został oznaczony system odbioru wiadomości elektronicznych oraz umowy, w których nie został wskazany żaden konkretny system. W tym drugim przypadku za moment zawarcia umowy będzie uważany czas, w którym oferta wejdzie do dowolnego systemu komputerowego pozostającego pod kontrolą odbiorcy⁷.

Strony mogą także określić, że momentem zawarcia umowy elektronicznej będzie przesłanie drugiej stronie listu potwierdzającego przyjęcie umowy. W takich wypadkach umowa zostaje zawarta nie z momentem zarejestrowania wiadomości elektronicznej w oznaczonym systemie elektronicznym, lecz w chwili nadejścia powiadomienia o przyjęciu oferty⁸.

3. Miejsce zawarcia umowy elektronicznej

Zgodnie z art. 34 Prawa Kontraktowego miejscem zawarcia umowy elektronicznej jest główna siedziba odbiorcy oferty. W przypadku gdy adresat nie posiada siedziby za miejsce zawarcia umowy elektronicznej, uznaje się jego miejsce stałego zamieszkania. Pierwszeństwo przed powyższymi zasadami będą miały jednak ustalenia pomiędzy stronami. Strony umowy mogą bowiem same regulować miejsce zawarcia umowy elektronicznej, co jest związane z zasadą swobody umów.

Podpis elektroniczny w prawie Chińskiej Republiki Ludowej

1. Podstawowe założenia podpisu elektronicznego w Państwie Środka

Ustawa o podpisie elektronicznym w Chińskiej Republice Ludowej weszła w życie 1.4.2005 r. Wskazuje się na trzy powody wprowadzenia tego aktu do chińskiego systemu prawnego:

- w celu nadania podpisu elektronicznego takiego samego statusu prawnego, jak podpis odręczny;
- w celu uregulowania procedur związanych z wykorzystaniem podpisu elektronicznego;
- w celu określenia praw i obowiązków stron umowy posługujących się podpisem elektronicznym⁹.

W art. 2 ustawy wskazuje się, że podpis elektroniczny stanowi podstawę do weryfikacji tożsamości osoby podpisującej za jego pomocą dokument. Jest to również dowód, że osoba podpisująca dokument zgadza się z jego treścią. Zazwyczaj podpis elektroniczny składa się z trzech elementów: certyfikatu cyfrowego, wiarygodnych sygnatur czasowych i innych informacji¹⁰. Strony mogą jednak swobodnie regulować posługiwanie się tego rodzaju podpisem i mogą nie wyrazić zgody na jego użycie. Jeżeli strony wyrażą jednak zgodę na użycie podpisu elektronicznego, dokumenty utworzone za jego pomocą będą miały taką samą moc prawną jak dokumenty utworzone w formie papierowej.

Ustawa o podpisie elektronicznym zawiera jednocześnie ograniczenia w użyciu podpisu elektronicznego. „Tradycyjna” forma, przez którą będziemy rozumieć odręczny podpis, będzie wymagana w następujących sytuacjach:

- w dokumentach regulujących prawa rodzinne (np. małżeństwo, adopcja lub dziedziczenie);
- w dokumentach regulujących obrót nieruchomościami, takimi jak grunty lub miejsca zamieszkania;
- w dokumentach dotyczących zakończenia świadczenia usług publicznych (np. dostawy wody, ciepła, gazu lub energii elektrycznej);
- w innych sytuacjach regulowanych przez prawo lub przepisy administracyjne.

⁵ Zob. Tricky aspects of E-contracts, <http://www.kwm.com/en/cn/knowledge/insights/the-legality-of%20e-contract-20151208#> (dostęp z 11.3.2018 r.).

⁶ R. Kariyawasam, *Chinese Intellectual Property and Technology Laws*, Cheltenham 2011, s. 277.

⁷ S.E. Blythe, *China's new electronic signature law and certification authority regulations: a catalyst for dramatic future growth of e-commerce*, Chicago 2007, s. 10.

⁸ Zob. art. 26 Prawa Kontraktowego Chińskiej Republiki Ludowej.

⁹ S.E. Blythe, *China's new...*, s. 14.

¹⁰ Zob. Electronic Contracts in China Can Improve Efficiency with Strong Controls, <http://www.china-briefing.com/news/2017/08/23/electronic-contracts-china-can-improve-efficiency-strong-controls.html> (dostęp z 12.3.2018 r.).

W powyższych sytuacjach wykluczone jest zatem użycie podpisu elektronicznego.

2. Czas i miejsce otrzymania wiadomości

Podstawową zasadą podkreśloną również w ustawie o podpisie elektronicznym w Chińskiej Republice Ludowej jest swoboda negocjowania zasad i ich utrwalania w umowie przez strony. W związku z tym regulacje odnoszące się do czasu, miejsca oraz momentu dotarcia wiadomości do adresata mogą być inne, jeśli strony tak zadecydują¹¹.

Regulacje Państwa Środka zakładają, że wiadomość z danymi zawierającymi podpis elektroniczny uważa się za doręczoną w trzech przypadkach:

- w momencie nadania przez adresata wiadomości;
- w momencie automatycznego nadania wiadomości przez komputerowy system informacyjny adresata;
- weryfikacja danych przesłanych przez odbiorcę zgodnie z metodą uznaną przez adresata dowodzi, że komunikat jest identyczny z wysłanym.

Czas i miejsce otrzymania wiadomości może jednak zależeć od innych praw, które w celu określenia tych czynników wymagają potwierdzenia otrzymania wiadomości przez nadawcę. Jeżeli nadawca otrzymał potwierdzenie od odbiorcy, wówczas zakłada się, że odbiorca odebrał wiadomość z danymi. W pozostałych przypadkach przyjmuje się, że wiadomość zostaje wysłana, a zatem dostarczona w momencie jej pierwszego wprowadzenia do systemu informacyjnego poza kontrolą nadawcy. Jeśli nastąpiło to za pomocą specjalnego systemu informacyjnego do wysyłania wiadomości, momentem otrzymania wiadomości przez odbiorcę będzie moment wprowadzenia jej do wspomnianego systemu.

3. Wiarygodność podpisów elektronicznych

W art. 14 omawianej ustawy wprost stwierdza się, że „skutki prawne podpisów elektronicznych są takie same, jak podpisów złożonych ręcznie”. Aby jednak podpis elektroniczny mógł zostać uznany za wiarygodny, musi spełniać cztery warunki:

- dane tworzące podpis elektroniczny w momencie ich użycia do podpisów elektronicznych muszą być własnością wyłącznie podpisującego;
- w momencie tworzenia podpisu dane, które tworzą podpis elektroniczny, muszą być kontrolowane wyłącznie przez podpisującego;
- wszelkie zmiany, jakie zostaną dokonane w formacie oraz treści danych elektronicznych po podpisaniu, muszą być widoczne i wykrywalne;
- wszelkie zmiany, jakie zostaną dokonane w podpisach elektronicznych po podpisaniu, muszą być widoczne i wykrywalne¹².

Ustawa zawiera przepisy regulujące warunki, które muszą zostać spełnione, aby dane mogły stanowić podpis elektronicz-

ny. Przede wszystkim muszą one pokazywać swoją zawartość w dowolnym momencie oraz gwarantować pełny, niezmienny status zawartości po jej powstaniu¹³. Jednocześnie dane tworzące podpis elektroniczny zostały zdefiniowane jako znaki, kody i inne, które niezawodnie wiążą podpis elektroniczny z elektronicznym sygnatariuszem w procesie podpisywania¹⁴.

Ustawodawca chiński uregulował także problem uznania za dowód przesyłanych danych w procesie sądowym. Aby móc uznać takie za dowód, sąd musi rozważyć ściśle określone czynniki przy ocenie prawdziwości informacji zawartych w komunikacie danych, które obejmują:

- wiarygodność metod zastosowanych przy tworzeniu, przechowywaniu lub przesyłaniu danych;
- czy metody stosowane w celu zachowania integralności treści były wiarygodne;
- czy metody stosowane do identyfikacji adresata były wiarygodne oraz
- inne czynniki, które mogą mieć znaczenie w konkretnym przypadku¹⁵.

4. Odpowiedzialność prawna

W ramach ustawy o elektronicznych podpisach elektronicznych w Chińskiej Republice Ludowej przewidziano także odpowiedzialność za szkody, jakie mogą powstać w związku z używaniem podpisów elektronicznych. Prawo Państwa Środka przewiduje przykładowo, że w przypadku niepoinformowania przez stronę posługującą się podpisem elektronicznym drugiej strony o możliwości odszyfrowania danych tworzących podpis, to na stronie posługującej się takim podpisem spoczywa вина za powstałą szkodę. Dodatkowo wprowadzono przepisy o charakterze karnym, które przewidują, że osoby fałszujące i kopiujące podpisy elektroniczne innych osób, oprócz odpowiedzialności karnej będą ponosić odpowiedzialność cywilną¹⁶.

Regulacje prawne umów elektronicznych przez władze prowincji oraz w specjalnych strefach ekonomicznych w Chińskiej Republice Ludowej

Ze względu na specyfikę ustroju obowiązującego w Chińskiej Republice Ludowej wszelkie ustawy podejmowane przez

¹¹ S.E. Blythe, *China's new...*, s. 16.

¹² Zob. art. 13 ustawy o podpisie elektronicznym w Chińskiej Republice Ludowej.

¹³ Zob. art. 6 ustawy o podpisie elektronicznym w Chińskiej Republice Ludowej.

¹⁴ Zob. art. 34 ustawy o podpisie elektronicznym w Chińskiej Republice Ludowej.

¹⁵ Zob. art. 8 ustawy o podpisie elektronicznym w Chińskiej Republice Ludowej.

¹⁶ Zob. art. 32 Law of the People's Republic of China on Electronic Signatures.

rzędy prowincjonalne, a także przez władze poszczególnych stref ekonomicznych, muszą być zgodne z prawem stanowiącym przez centralne władze Państwa Środka. Pomimo tego pierwsze ustawy regulujące umowy zawierane drogą elektroniczną w Chinach pojawiły się na poziomie prowincjonalnym¹⁷. Ze względu na ogólność przepisów federalnych przepisy regulowane w poszczególnych rejonach Chin mogą jednak znacząco się od siebie różnić. Przykładem jest prawo przyjęte przez władze Pekinu oraz Szanghaju. Przyjęta przez stołeczny rząd w 2008 r. regulacja zakłada, że podmioty chcące prowadzić działalność gospodarczą polegającą na handlu elektronicznym muszą dokonać rejestracji tejże działalności. Prowadzenie takiej działalności może rozpocząć się dopiero po uzyskaniu odpowiedniej licencji na prowadzenie działalności. Regulacja nie objęła swym zasięgiem osób nieuzyskujących z tego tytułu stałego dochodu oraz osób dokonujących handlu w celach prywatnych¹⁸. Przyjęte natomiast przez szanghajski rząd prawo jest o wiele bardziej szczegółowe i zawiera m.in. definicję handlu elektronicznego jako umowy sprzedaży przez Internet. Skupia się ono także na wskazaniu promowanych przez region poszczególnych elementów e-biznesu w celu rozwoju handlu elektronicznego.

Pomimo skróconego opisu problemu można zauważyć różnice pomiędzy dwoma regulacjami. Prawo zaaplikowane przez miasto Pekin stanowi swego rodzaju wytyczne administracyjne, podczas gdy przepisy zaproponowane przez Szanghaj są znacznie elastyczniejsze i skupiają się na promocji e-handlu¹⁹. Niejednorodność prawa w tym względzie, a także ogromna różnorodność przepisów prowincjonalnych stanowi nie lada wyzwanie dla przedsiębiorców.

Alternatywne sposoby załatwiania sporów w handlu elektronicznym Chińskiej Republiki Ludowej

Możemy wyróżnić dwa rodzaje sposobów załatwiania sporów w handlu elektronicznym w Chinach: mechanizmy publiczne oraz prywatne. Prywatne rozwiązywanie sporów będzie opierało się standardowo na poszukiwaniu pomiędzy stronami konsensusu oraz wzajemnych ustępstwach w trakcie rozmów. Do metod publicznych możemy natomiast zaliczyć znane prawu międzynarodowemu instytucje arbitrażu, mediacji oraz litygację²⁰. Ze względu na specyfikę prawa handlu elektronicznego obecnie poszukuje się nowych form rozwiązywania sporów wyłącznie dla tej dziedziny, jak np. rozwiązywanie sporów online.

W ramach stosowania instytucji ADR (Alternative Dispute Resolution) w e-handlu, jako dowód można wykorzystywać dokumenty elektroniczne, które wymagają jednak zbadania ich autentyczności. Aby dokument mógł zostać uznany za taki, trzeba wykazać jego integralność, trafność i niezawod-

ność. W przypadku tworzenia alternatywnych sposobów załatwiania sporów charakterystycznych wyłącznie dla handlu elektronicznego pierwszym problemem byłoby określenie sposobu ustanowienia dowodu elektronicznego, który spełniałby cechy podobne do dowodów stosowanych w tradycyjnych instytucjach, przy jednoczesnym uwzględnieniu specyfiki tej dziedziny. Kolejnym problemem jest natomiast kwestia jurysdykcji i wybór właściwego prawa, zwłaszcza na tle międzynarodowym. Określenie takowego jest zdecydowanie trudne i mylące ze względu na wirtualny charakter zawieranych umów. Z tego względu sądy Chińskiej Republiki Ludowej rozpatrujące spory z zakresu e-handlu decydują się najczęściej na zastosowanie „tradycyjnego” prawa, biorąc jednak pod uwagę specyfikę transakcji. W związku z tym sądy określają prawo właściwe po analizie porównawczej opartej na rzetelnym i bezstronnym badaniu²¹.

W obecnej sytuacji w Chinach badania i popularyzacja ADR online jako kluczowy proces do dalszego rozwoju handlu elektronicznego wciąż postępują bardzo powoli. Pomimo dość wczesnego przyjęcia regulacji dotyczących samego e-handlu oraz podpisu elektronicznego nie ma żadnego dojrzałego systemu rozwiązywania sporów elektronicznych, który wydaje się kluczowy nie tylko dla globalizacji, ale także popularyzacji tej dziedziny.

Podsumowanie

Chińska Republika Ludowa stojąca u progu XXI w., widząc potencjał wynikający z rozwijającego się handlu elektronicznego, słusznie przyjęła przepisy regulujące ten rodzaj działalności. Należy docenić wprowadzenie jednolitej definicji umowy elektronicznej, zrównania jej z umową pisemną po spełnieniu określonych warunków, a także innych elementów takich jak miejsce czy moment zawarcia umowy elektronicznej oraz uregulowanie kwestii podpisu elektronicznego. Wśród wspomnianych już problemów wskazać można natomiast brak konkretnego systemu rozwiązywania sporów, który uwzględnia specyfikę handlu elektronicznego. Kolejnym negatywnym aspektem uregulowania w systemie prawnym umów elektronicznych jest różnorodność praw na poziomie prowincjonalnym²². Szerokie ujęcie przez władze federalne Państwa Środka przepisów e-handlu stwarza ogromne pole do popisu dla władz poszczególnych prowincji, co może uderzać w przedsiębiorców.

¹⁷ S.E. Blythe, *China's new...*, s. 15.

¹⁸ R. Kariyawasam, *Chinese...*, s. 283.

¹⁹ *Ibidem*, s. 284.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² Qin Hu, Xun Wu, C.K. Wang, *Lessons from Alibaba.com: government's role in electronic contracting*, Bingley 2004, s. 304.

Swoistą blokadą rozwoju handlu elektronicznego, oprócz nieuregulowanych kwestii prawnych, są także elementy wskazane w raporcie o badaniu aplikacji internetowych i handlu elektronicznym przedsiębiorstw w Chinach z 2001 r. Wśród elementów hamujących wskazano m.in. brak bezpieczeństwa w sieci, niewystarczającą infrastrukturę telekomunikacyjną czy też brak świadomości korzyści płynących z handlu

elektronicznego. Biorąc pod uwagę rozwój Państwa Środką w przeciągu ostatnich 17 lat wydaje się, że Chiny sprostają poruszanym problemom. Pozostaje mieć nadzieję, że w obliczu ogromnego potencjału drzemącego w Chińskiej Republice Ludowej przepisy dalej będą sprzyjać rozwojowi handlu elektronicznego, a kwestie nieuregulowane znajdą rozwiązanie w przyszłości.

Słowa kluczowe: Chiny, system prawny, handel elektroniczny, prawo umów elektronicznych, prawo podpisu elektronicznego

Legal aspects of electronic contracts in PRC

Citizens of EU more and more use services of Chinese companies, e.g. Alibaba or AliExpress. The situation raises legal doubts regarding the form of regulation connected with transactions concluded via such portals. The aim of the present study is to describe functioning of electronic contracts and electronic commerce in a broad sense in PRC in terms of law, and also to indicate advantages and disadvantages of accepted legal standards in China.

Keywords: China, legal system, electronic commerce, law of electronic contracts, law of electronic signature.

RODO 2018

Zamów:

tel. 22 31 12 222

www.ksiegarnia.beck.pl

